

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Αρχές και Θεσμοί Δικαίου

IV. Δικαιώματα - Πράξεις δικαίου - Ενοχικές σχέσεις

Νικόλαος-Κομνηνός Χλέπας

Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Δημόσιας Διοίκησης

Έννομη Σχέση

Έννομη Σχέση είναι η (βιοτική) σχέση του προσώπου προς άλλα πρόσωπα ή άλλα πράγματα η οποία ρυθμίζεται από το δίκαιο και παράγει δικαιώματα και υποχρεώσεις.

Συγγενείς Έννοιες:

Έννομες Καταστάσεις: Το σύνολο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που υπάρχουν και ενδέχεται να υπάρξουν και που συνδέονται με ορισμένη νομική θέση του προσώπου (λ.χ. έννομη κατάσταση του έγγαμου, του κληρονόμου κλπ.)

Θεσμός: Το σύνολο των εννόμων σχέσεων και καταστάσεων που διέπονται από ορισμένο πλέγμα κανόνων δικαίου (λ.χ. γάμος, εταιρία, πώληση κλπ.). Η γαλλική θεωρία αναφέρεται σε πλέγμα κανόνων που εξυπηρετεί έναν μακροχρόνιο κοινωνικό σκοπό.

Το Δικαίωμα (1)

Δικαίωμα είναι η εξουσία που απονέμεται από το δίκαιο στα πρόσωπα («δίκαιον εξ υποκειμένου») για την ικανοποίηση έννομων συμφερόντων (σήμερα και κοινωνικής αποστολής-281 ΑΚ κοινωνικός και οικονομικός σκοπός δικαιώματος-Regelsburger).

Διάκριση από συγγενείς έννοιες:

Δικαίωμα και έννομο συμφέρον: Με το δικαίωμα η έννομη τάξη παρέχει στο πρόσωπο την εξουσία να επιδιώξει τη δημιουργία καταστάσεων που αρμόζει στο δικαίωμα. Το έννομο συμφέρον προστατεύεται από το δίκαιο αλλά δεν δίδει εξουσία δημιουργίας καταστάσεων αλλά προστασίας από προσβολή (ΑΚ 914).

Το Δικαίωμα (2)

Διάκριση από συγγενείς έννοιες:

Αξίωση: Αξίωση είναι το δικαίωμα να ζητήσει ο δικαιούχος από κάποιον άλλο (τον οφειλέτη της αξιώσεως) πράξη ή παράλειψη («κατεύθυνσις δικαιώματος»). Μόνο η αξίωση παραγράφεται, όχι το δικαίωμα.

Δικαίωμα και αξίωση: Η αξίωση δεν ταυτίζεται από το δικαίωμα διότι από το ίδιο δικαίωμα μπορούν να απορρέουν περισσότερες αξιώσεις, υπάρχουν δε και και δικαιώματα (τα διαπλαστικά) που δεν γεννούν αξίωση. Ειδικότερα: Στα **απόλυτα** δικαιώματα αξίωση δημιουργείται όταν αυτά προσβληθούν ή απειλούνται. Στα **σχετικά** δικαιώματα η αξίωση αποτελεί συνήθως το μοναδικό τους περιεχόμενο.

Το Δικαίωμα (3)

Είδη αξιώσεων:

Αξιώσεις προσωπικές, που απορρέουν από ενοχικό δικαίωμα (ενοχικές αξιώσεις)

Αξιώσεις εμπράγματα, που απορρέουν από εμπράγματο δικαίωμα και αποσκοπούν στη διασφάλιση και αποκατάσταση εμπράγματος δικαιώματος.

Αξιώσεις που απορρέουν από άλλα απόλυτα δικαιώματα: οικογενειακές, κληρονομικές κλπ.

Αξιώσεις πραγματοπαγείς που κατευθύνονται κατά προσώπου (ή ανήκουν σε πρόσωπο) που δεν είναι εκ των προτέρων καθορισμένο, αλλά ταυτίζεται κάθε φορά με το πρόσωπο που βρίσκεται σε ορισμένη εμπράγματη σχέση με ορισμένο πράγμα.

Το Δικαίωμα (4)

Διακρίσεις των δικαιωμάτων:

- **Δικαιώματα Ιδιωτικού και δικαιώματα δημοσίου δικαίου:** Δικαιώματα ιδιωτικού δικαίου είναι τα δικαιώματα που διέπονται από κανόνες ιδιωτικού δικαίου (λ.χ. το δικαίωμα της κυριότητας), ενώ δικαιώματα δημοσίου δικαίου είναι τα δικαιώματα που διέπονται από το δημόσιο δίκαιο (πολιτικά, κοινωνικά, ατομικές ελευθερίες, λχ. ελευθερία γνώμης).
- **Δικαιώματα ενοχικά, εμπράγματα, οικογενειακά, κληρονομικά.** Ενοχικό: παρέχει το δικαιούχο την εξουσία να απαιτήσει από άλλον πράξη, παράλειψη ή ανοχή. Εμπράγματο: παρέχει άμεση και απόλυτη έναντι παντός εξουσία σε ένα πράγμα. Οικογενειακό: το δικαίωμα που πηγάζει από τις οικογενειακές σχέσεις. Κληρονομικό: παρέχει εξουσία σε κληρονομική περιουσία.

Το Δικαίωμα (5)

Διακρίσεις των δικαιωμάτων:

- **Προσωπικά, Περιουσιακά, Μικτά:** Περιουσιακά είναι τα δικαιώματα που παρέχονται για την ικανοποίηση οικονομικού συμφέροντος (λ.χ. κυριότητα). Προσωπικά δικαιώματα παρέχονται για την ικανοποίηση ηθικού συμφέροντος (λ.χ. οικογενειακά δικαιώματα) Μικτά είναι τα δικαιώματα που έχουν τόσο περιουσιακό όσο και προσωπικό χαρακτήρα (λ.χ. δικαίωμα προσωπικότητας).
- **Εξουσιαστικά και Διαπλαστικά:** Εξουσιαστικά είναι τα δικαιώματα που παρέχουν στο δικαιούχο εξουσία πάνω σε πράγμα ή να επέμβει στη σφαίρα άλλου προσώπου. Διαπλαστικά (ή διαμορφωτικά) δικαιώματα παρέχουν στο δικαιούχο τη δυνατότητα να επιφέρει μονομερώς την κτήση, σύσταση, αλλοίωση, κατάργηση δικαιώματος ή έννομης σχέσης (λ.χ. ανάκληση δωρεάς, κατάληψη αδεσπότη κ.ά.)

Το Δικαίωμα (6)

Διακρίσεις των δικαιωμάτων (εξουσιαστικών):

- **Απόλυτα:** είναι τα δικαιώματα που παρέχουν εξουσία άμεση και αποκλειστική πάνω σε πράγματα, άυλα αγαθά ή πρόσωπα. Λ.χ. απόλυτα δικαιώματα είναι τα εμπράγματα, πνευματικής ιδιοκτησίας, γονικής μέριμνας κλπ.
- **Σχετικά:** παρέχουν εξουσία να ζητήσει ο δικαιούχος από άλλον ορισμένη πράξη ή παράλειψη. Τα δικαιώματα αυτά στρέφονται κατά ορισμένου προσώπου (λ.χ. ενοχικά δικαιώματα, δικαίωμα διατροφής κλπ.)
- **Διαιρετά-Αδιαίρετα:** Διαιρετό η κυριότητα, αδιαίρετο η διατροφή κλπ.
- **Κύρια-Παρεπόμενα:** Τα κύρια υπάρχουν ανεξαρτήτως άλλου ενώ τα παρεπόμενα προκύπτουν από άλλο (λ.χ. ενέχυρο, υποθήκη εκ της εγγυήσεως κλπ.)

Το Δικαίωμα (7)

Μεταβολές δικαιωμάτων:

- **Κτήση:** είναι η σύνδεση του δικαιώματος με το πρόσωπο-φορέα (υποκείμενο) του δικαιώματος (πρωτότυπη-λ.χ. χρησικτησία για κυριότητα, παράγωγη που στηρίζεται σε δικαίωμα άλλου δικαιούχου-λ.χ. αγορά ακινήτου)
- **Αλλοίωση:** Μπορεί να υπάρξει ως προς το υποκείμενο (λ.χ. με ειδική διαδοχή μέσω πώλησης, ή με καθολική διαδοχή μέσω κληρονομιάς κλπ.) ή ως προς το αντικείμενο (λ.χ. σε περίπτωση αδυναμίας παροχής οφείλεται αντί της παροχής αποζημίωση)
- **Απώλεια (απόσβεση, κατάργηση):** Είναι η διακοπή του δεσμού του δικαιώματος με το πρόσωπο του δικαιούχου. Μπορεί να είναι εκούσια (λ.χ. με πώληση) ή ακούσια (λ.χ. καταστροφή αντικειμένου).

Το Δικαίωμα (8)

Σύγκρουση δικαιωμάτων:

Υπάρχει όταν δύο ή περισσότερα δικαιώματα που ανήκουν σε διαφορετικούς δικαιούχους έχουν το ίδιο αντικείμενο και η ικανοποίηση του ενός αποκλείει ή περιορίζει την ικανοποίηση του άλλου (των άλλων).

- ***Η σύγκρουση εμπράγματων δικαιωμάτων:*** Λύεται με βάση την αρχή της χρονικής προτεραιότητας.
- ***Η σύγκρουση ενοχικών δικαιωμάτων:*** Λύεται με βάση την αρχή της προλήψεως.

Το Δικαίωμα (9)

Κατάχρηση δικαιώματος:

- **ΑΚ 281:** Η άσκηση του δικαιώματος απαγορεύεται αν υπερβαίνει προφανώς τα όρια που επιβάλλουν η καλή πίστη ή τα χρηστά ήθη ή ο κοινωνικός ή οικονομικός σκοπός του δικαιώματος.

Προστασία Δικαιώματος:

- **Συντ. 20. 1:** « Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει.»

Το Δικαίωμα (10)

Αυτοδύναμη Προστασία Δικαιώματος:

- **ΑΚ 282: Αυτοδικία:** *«Η ικανοποίηση της αξίωσης από το δικαιούχο αυτοδύναμα και χωρίς τη βοήθεια της αρχής (αυτοδικία) επιτρέπεται μόνο όταν η βοήθεια της αρχής δεν μπορεί να φτάσει έγκαιρα και υπάρχει κίνδυνος από την αναβολή να ματαιωθεί ή να δυσκολευτεί σημαντικά η πραγμάτωση της αξίωσης.»*
- **ΑΚ 283:** *«Όποιος αυτοδικεί χωρίς να υπάρχουν οι προϋποθέσεις του νόμου, ή υπερβαίνει το μέτρο που είναι αναγκαίο για την αποτροπή του κινδύνου, έχει υποχρέωση αποζημίωσης. Την ίδια υποχρέωση έχει και αν νόμιζε από πλάνη ότι υπάρχουν οι προϋποθέσεις του νόμου.»*

Το Δικαίωμα (11)

Αυτοδύναμη Προστασία Δικαιώματος:

- **ΑΚ 284: Άμυνα:** «Δεν αποτελεί παράνομη πράξη η υπεράσπιση που επιβάλλεται σε κάποιον για να αποτρέψει παρούσα και άδικη επίθεση εναντίον του ίδιου ή τρίτου.»
- **ΑΚ 285: Κατάσταση ανάγκης:** «Δεν αποτελεί παράνομη πράξη η καταστροφή ξένου πράγματος, εφόσον είναι αναγκαία για να αποτραπεί επικείμενος κίνδυνος που απειλεί δυσανάλογα μεγαλύτερη ζημία αυτού που επιχειρεί την καταστροφή ή άλλου.»
- **ΑΚ 286:** «Εκείνος που επιχειρήσει σύμφωνα με το προηγούμενο άρθρο την καταστροφή ευθύνεται σε αποζημίωση, αν είχε προκαλέσει υπαίτια τον κίνδυνο σε κάθε άλλη περίπτωση μπορεί κατά τις περιστάσεις να καταδικαστεί σε εύλογη αποζημίωση. Μετά την καταβολή έχει εναντίον εκείνου που ωφελήθηκε από την πράξη του αναγωγή, σύμφωνα με τις διατάξεις για τη διοίκηση αλλοτρίων.»

Οι πράξεις Δικαίου (1)

- **Έννοια της Πράξης Δικαίου:** Πράξη είναι θελημένη ανθρώπινη ενέργεια που επιφέρει μεταβολή στον εξωτερικό κόσμο. Η ενέργεια μπορεί να είναι **θετική ενέργεια** ή **παράλειψη ενέργειας**. Πράξεις δικαίου είναι εκείνες που ρυθμίζονται από το δίκαιο και επιφέρουν έννομα αποτελέσματα. Πράξεις ενεργούν και τα νομικά πρόσωπα μέσω των οργάνων τους.
- **Ικανότητα προς το «πράττειν»** είναι η ικανότητα του προσώπου να επιφέρει με τις πράξεις του έννομα αποτελέσματα. Διακρίνεται σε ικανότητα για **δίκαιες πράξεις** (στον **ΑΚ** ρυθμίζεται μόνο η **δικαιοπρακτική ικανότητα**) και σε ικανότητα για **άδικες πράξεις** (ικανότητα για **αδικοπραξία** ή **καταλογισμό**)

Οι πράξεις Δικαίου (2)

Κατηγορίες Πράξεων Δικαίου:

Δίκαιες Πράξεις (ή θεμιτές πράξεις ή πράξεις δικαίου *stricto sensu*) είναι οι πράξεις που επιδοκιμάζονται και επιτρέπονται από το δίκαιο.

Άδικες Πράξεις (ή αθέμιτες πράξεις) είναι οι πράξεις που αποδοκιμάζονται και απαγορεύονται από το δίκαιο.

Οι άδικες πράξεις διακρίνονται σε **απόλυτα άδικες πράξεις** (παράνομες), όταν με αυτές παραβιάζεται διάταξη νόμου και **σχετικά άδικες πράξεις**, όταν με αυτές παραβιάζεται ενοχική υποχρέωση (λ.χ. για παράδοση πράγματος προς αγοραστή ή καταβολή τιμήματος από την πλευρά του).

Οι πράξεις Δικαίου (3)

Διακρίσεις των δίκαιων πράξεων:

Πράξεις που αποτελούν δικαιοπραξία διακρίνονται σε (α) δικαιοπραξίες και (β) δικαιοπρακτικές παραλείψεις.

Πράξεις που δεν αποτελούν δικαιοπραξία διακρίνονται σε:

- (α) Οιονεί δικαιοπραξία** που είναι η εξωτερίκευση βουλήσεως ή γεγονός που επιφέρει έννομη συνέπεια ανεξάρτητα αν ο το ήθελε ο πράττων (λ.χ. καταγγελία σύμβασης)
- (β) Καθαρά υλικές πράξεις** επιφέρουν έννομες συνέπειες ανεξάρτητα από τη βούληση του πράττοντος (λ.χ. εύρεση απολωλότος)
- (γ) Μικτές Υλικές πράξεις** συνδέονται με περιστατικά αναγόμενα στη βούληση του πράττοντος (λ.χ. κτήση εκούσιας κατοικίας).

Η δικαιοπραξία (1)

Δικαιοπραξία: είναι το πραγματικό που περιέχει δήλωση ή πράξη βουλήσεως και αποτελεί το λόγο για την επέλευση της θελημένης έννομης συνέπειας

Το πραγματικό της δικαιοπραξίας πρέπει να διακρίνεται από:

(α) τις προϋποθέσεις του κύρους της δικαιοπραξίας (λ.χ. δικαιοπρακτική ικανότητα)

(β) τους όρους του ενεργού της δικαιοπραξίας, δηλ. γεγονότα που πρέπει να υφίστανται μετά την κατάρτιση της δικαιοπραξίας ώστε αυτή να αποκτήσει ενέργεια (λ.χ. μεταγραφή της μεταβίβασης της κυριότητας ακινήτου)

Η δικαιοπραξία (2)

Προαπαιτούμενα της δικαιοπραξίας: είναι οι προϋποθέσεις του κύρους, τα στοιχεία του πραγματικού και οι όροι του ενεργού που πρέπει να συντρέξουν για να καταρτισθεί έγκυρα και να ισχύσει μια δικαιοπραξία. Κοινά προαπαιτούμενα:

- (α) **Δικαιοπρακτική ικανότητα (130ΑΚ):** Ικανοί-Ανίκανοι-Παροδικά Ανίκανοι-Περιορισμένα Ανίκανοι (ή ικανοί)
- (β) **Δήλωση Βουλήσεως :** Αρχή του ατύπου των δικαιοπραξιών (τύπος: νόμιμος/εκούσιος- συστατικός/ αποδεικτικός. Είδη: ιδιωτικό – συμβολαιογραφικό έγγραφο)

Η δικαιοπραξία (3)

Προαπαιτούμενα της δικαιοπραξίας:

(β) Δήλωση Βουλήσεως

Διάσταση Δηλώσεως-Βουλήσεως: Όταν η δήλωση δεν ανταποκρίνεται στη βούληση :

Εικονικότητα (138 ΑΚ) : Δήλωση βούλησης που δεν έγινε στα σοβαρά παρά μόνο φαινομενικά (εικονική) είναι άκυρη. Άλλη δικαιοπραξία που καλύπτεται κάτω από την εικονική είναι έγκυρη, αν τα μέρη την ήθελαν και συντρέχουν οι όροι που απαιτούνται για τη σύστασή της.

ΑΚ 139: Η εικονικότητα δεν βλάπτει εκείνον που συναλλάχθηκε αγνοώντας την.

Η δικαιοπραξία (4)

Προαπαιτούμενα της δικαιοπραξίας:

(β) Δήλωση Βουλήσεως: Διάσταση Δηλώσεως-Βουλήσεως: Όταν η δήλωση δεν ανταποκρίνεται στη βούληση ή ο σχηματισμός της βούλησης είναι ελαττωματικός:

Πλάνη: Άγνοια ή λαθεμένη γνώση της πραγματικότητας με συνέπεια είτε (α) το σχηματισμό βουλήσεως που δεν θα σχηματιζόταν αν το πρόσωπο γνώριζε τη πραγματική κατάσταση («πλάνη για τα παραγωγικά αίτια της βουλήσεως»), είτε (β) τη δήλωση που δεν ανταποκρίνεται στο περιεχόμενο της βουλήσεως (ακούσια διάσταση).

ΑΚ 140: «Αν κάποιος καταρτίζει δικαιοπραξία και η δήλωσή του δεν συμφωνεί, από **ουσιώδη πλάνη**, με τη βούλησή του, έχει δικαίωμα να ζητήσει την ακύρωση της δικαιοπραξίας.»

Η δικαιοπραξία (5)

Προαπαιτούμενα της δικαιοπραξίας:

(β) Δήλωση Βουλήσεως

Διάσταση Δηλώσεως-Βουλήσεως: Πλάνη:

ΑΚ 141: Πλάνη ουσιώδης: «*Η πλάνη είναι ουσιώδης όταν αναφέρεται σε σημείο τόσο σπουδαίο για την όλη δικαιοπραξία, ώστε αν το πρόσωπο γνώριζε την πραγματική κατάσταση, δεν θα επιχειρούσε τη δικαιοπραξία.*»

ΑΚ 142: «*Η πλάνη που αναφέρεται σε ιδιότητες του προσώπου ή του πράγματος θεωρείται **ουσιώδης**, αν κατά τη συμφωνία των μερών ή με βάση την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, οι ιδιότητες αυτές είναι τόσο σπουδαίες για την όλη δικαιοπραξία ώστε, αν το πρόσωπο γνώριζε την πραγματική κατάσταση, δεν θα επιχειρούσε τη δικαιοπραξία.*»

Η δικαιοπραξία (6)

Πλάνη:

- **ΑΚ 143: Πλάνη ως προς τα παραγωγικά αίτια:** *«Εφόσον ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά, πλάνη που αναφέρεται αποκλειστικά στα παραγωγικά αίτια της βούλησης δεν είναι ουσιώδης.»*
- **ΑΚ 144: Πότε αποκλείεται η ακύρωση λόγω πλάνης:**
- *«Η δικαιοπραξία δεν ακυρώνεται λόγω της πλάνης: 1. αν ο άλλος δέχεται τη δήλωση της βούλησης όπως την εννοεί ο πλανώμενος 2. αν η ακύρωση αντιβαίνει στην καλή πίστη.»*
- **ΑΚ 145: Αποζημίωση λόγω της ακύρωσης:** *«Όποιος αξιώνει να ακυρωθεί η δικαιοπραξία επειδή πλανήθηκε έχει υποχρέωση να ανορθώσει τη ζημία που επέρχεται από την ακύρωση στο μέτρο που δεν υπερβαίνει το ενδιαφέρον από την έγκυρη δικαιοπραξία. Η υποχρέωση για αποζημίωση αποκλείεται, αν αυτός που ζημιώθηκε γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την πλάνη.*
- **ΑΚ 146: Εσφαλμένη διαβίβαση δήλωσης:** *«Αν δήλωση βούλησης διαβιβάστηκε λανθασμένα, εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για την πλάνη.»*

Η δικαιοπραξία (7)

Ελαττώματα της Βουλήσεως: Εξωτερικές και εσωτερικές καταστάσεις που επιδρούν στο πρόσωπο, ώστε η βούλησή του να σχηματισθεί όχι ελεύθερα και ανεπηρέαστα, αλλά κατά τρόπο επιλήψιμο:

- **Απάτη:** Είναι η δόλια παραπλάνηση άλλου σε δήλωση βουλήσεως.
- **ΑΚ 147: Δήλωση ως συνέπεια απάτης:** «Όποιος παρασύρθηκε με απάτη σε δήλωση βούλησης έχει δικαίωμα να ζητήσει να ακυρωθεί η δικαιοπραξία. Αν η δήλωση απευθύνεται σε άλλον και η απάτη έγινε από τρίτον, η ακύρωση μπορεί να ζητηθεί μόνο εφόσον εκείνος προς το οποίο απευθύνεται η δήλωση ή τρίτος που απέκτησε αμέσως δικαίωμα από αυτήν γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την απάτη.»

Η δικαιοπραξία (8)

Ελαττώματα της Βουλήσεως:

- **Απάτη:**
- **ΑΚ 148:** «Αν η πλάνη που προκλήθηκε από την απάτη δεν είναι **ουσιώδης** και το άλλο μέρος αποδέχεται τη δήλωση της βούλησης όπως τη θέλησε αυτός που απατήθηκε, το δικαστήριο μπορεί να μην ακυρώσει τη δικαιοπραξία.»
- **ΑΚ149:** «Εκείνος που απατήθηκε έχει δικαίωμα, παράλληλα με την ακύρωση της δικαιοπραξίας, να ζητήσει και την **ανόρθωση κάθε άλλης ζημίας**, σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες. Έχει επίσης δικαίωμα να αποδεχθεί τη δικαιοπραξία και να ζητήσει μόνο να ανορθωθεί η ζημία.»

Η δικαιοπραξία (9)

Ελαττώματα της Βουλήσεως:

- **Απειλή:** Είναι η εξαγγελία κακού, η επέλευση του οποίου εξαρτάται από την βούληση του εξαγγέλλοντος.
- **ΑΚ 150: Δήλωση ως συνέπεια απειλής:** «Όποιος εξαναγκάστηκε σε δήλωση βούλησης με απειλή που ασκήθηκε παράνομα ή αντίθετα προς τα χρηστά ήθη από τον άλλον ή από τρίτο έχει δικαίωμα να ζητήσει να ακυρωθεί η δικαιοπραξία.»
- **Άρθρο 151:** «Η απειλή πρέπει στις συγκεκριμένες συνθήκες, να προξενεί φόβο σε γνωστικό άνθρωπο και να εκθέτει σε σπουδαίο και άμεσο κίνδυνο τη ζωή, τη σωματική ακεραιότητα, την ελευθερία, την τιμή, την περιουσία αυτού που απειλήθηκε ή των προσώπων που συνδέονται μαζί του στενότατα.»

Η δικαιοπραξία (10)

Ελαττώματα της Βουλήσεως:

- **Απειλή:**
- **ΑΚ 153: Απειλή από τρίτον:** *«Όποιος εξαναγκάστηκε με απειλή που ασκήθηκε από τρίτον, να απευθύνει δήλωση βούλησης σε άλλον, αν ακυρωθεί για το λόγο αυτό η δήλωση, μπορεί κατά τις περιστάσεις να υποχρεωθεί να αποζημιώσει τον άλλον, αν αυτός ούτε γνώριζε ούτε όφειλε να γνωρίζει την απειλή.»*
- **ΑΚ 152:** *«Παράλληλα με την ακύρωση της δικαιοπραξίας εκείνος που απειλήθηκε έχει δικαίωμα να ζητήσει και την ανόρθωση κάθε άλλης ζημίας σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες. Έχει επίσης δικαίωμα να αποδεχτεί τη δικαιοπραξία και να ζητήσει μόνο την ανόρθωση της ζημίας.»*

Η δικαιοπραξία (11)

ΑΚΥΡΩΣΗ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΑΣ

- **ΑΚ 154**

Η ακύρωση δικαιοπραξίας λόγω πλάνης, απάτης ή απειλής επέρχεται με δικαστική απόφαση. Την ακύρωση έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν μόνο αυτός που πλανήθηκε ή απατήθηκε ή απειλήθηκε και οι κληρονόμοι τους.

- **ΑΚ 155 : Αγωγή για ακύρωση:** Η αγωγή για ακύρωση απευθύνεται κατά του άλλου συμβαλλομένου, αν πρόκειται για μονομερή δικαιοπραξία απευθύνεται κατά εκείνου που αντλεί άμεσα από αυτήν έννομο συμφέρον.

- **ΑΚ 156: Απόσβεση του δικαιώματος για ακύρωση:**

Η παραίτηση του δικαιούχου επιφέρει απόσβεση του δικαιώματος για ακύρωση. Η παραίτηση, ρητή ή σιωπηρή, δεν είναι ανάγκη να απευθυνθεί σε άλλον.

- **ΑΚ 157:** Όταν περάσουν δύο χρόνια από τη δικαιοπραξία επέρχεται απόσβεση του δικαιώματος για ακύρωση. Αν η πλάνη ή η απάτη ή η απειλή εξακολούθησαν και μετά την δικαιοπραξία ή διετία αρχίζει από τότε πέρασε η κατάσταση αυτή. Σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται ακύρωση όταν περάσουν είκοσι χρόνια από την δικαιοπραξία.

Η δικαιοπραξία (12)

ΑΚΥΡΗ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΑ

- **ΑΚ 174:** Δικαιοπραξία απαγορευμένη: «Δικαιοπραξία που αντιβαίνει σε απαγορευτική διάταξη του νόμου, αν δεν συνάγεται κάτι άλλο, είναι άκυρη.»
- **ΑΚ 178:** Δικαιοπραξία αντίθετη προς τα χρηστά ήθη: «Δικαιοπραξία που αντιβαίνει στα **χρηστά ήθη** είναι άκυρη.»
- **ΑΚ 179:** «Άκυρη ως αντίθετη προς τα **χρηστά ήθη** είναι ιδίως η δικαιοπραξία με την οποία δεσμεύεται υπερβολικά η ελευθερία του προσώπου ή η δικαιοπραξία με την οποία εκμεταλλεύεται κάποιος την ανάγκη, την κουφότητα ή την απειρία του άλλου και πετυχαίνει έτσι να συνομολογήσει ή να πάρει για τον εαυτό του ή τρίτο, κάποια παροχή, περιουσιακά ωφελήματα, που , κατά τις περιστάσεις, βρίσκονται σε φανερή δυσαναλογία προς την παροχή.»

Η δικαιοπραξία (13)

ΑΚΥΡΗ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΑ

- **ΑΚ: 181** Η ακυρότητα μέρους συνεπιφέρει την ακυρότητα ολόκληρης της δικαιοπραξίας, αν συνάγεται ότι δεν θα είχε επιχειρηθεί χωρίς το άκυρο μέρος.
- **ΑΚ: 182: Μετατροπή:** Όταν η άκυρη δικαιοπραξία περιέχει τα στοιχεία άλλης δικαιοπραξίας αυτή ισχύει εφόσον συνάγεται ότι τα μέρη θα την ήθελαν, αν ήξεραν την ακυρότητα.

Η δικαιοπραξία (14)

- **Σύμβαση**: Η σύμβαση συνάπτεται με τη σύμπτωση δύο αντιτιθέμενων δηλώσεων βουλήσεως (πρόταση + αποδοχή).
- **ΑΚ 192: Κατάρτιση της σύμβασης**: «*Η σύμβαση συντελείται μόλις περιέλθει σ'αυτόν που πρότεινε η δήλωση αποδοχής της πρότασης του.*» (Όμως: και συμβάσεις προσχώρησης (ασφαλ./ αναγκαστικές : λ.χ. σύμβαση παροχής ηλ.ρεύματος για ΔΕΗ).
- **ΑΚ 197: Ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις**: «*Κατά τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη σύμβασης τα μέρη οφείλουν αμοιβαία να συμπεριφέρονται σύμφωνα με την **καλή πίστη** και τα **συναλλακτικά ήθη.***».
- **ΑΚ 198**: «*Όποιος κατά τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη σύμβασης προξενήσει **υπαίτια** στον άλλο **ζημία** είναι υποχρεωμένος να την ανορθώσει και αν ακόμη η σύμβαση δεν καταρτίστηκε.*»

Η αδικοπραξία (1)

ΑΔΙΚΟΠΡΑΞΙΕΣ

- **ΑΚ 914: Έννοια:** Όποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει.
- **ΑΚ 919: Προσβολή των χρηστών ηθών:** Όποιος με πρόθεση ζημίωσε άλλον κατά τρόπο αντίθετο προς τα χρηστά ήθη έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει.
- **ΑΚ 920: Δυσφημιστικές διαδόσεις:** Όποιος, γνωρίζοντας ή υπαίτια αγνοώντας υποστηρίζει ή διαδίδει αναληθείς ειδήσεις που εκθέτουν σε κίνδυνο την πίστη, το επάγγελμα, ή το μέλλον άλλου, έχει την υποχρέωση να τον αποζημιώσει.
- **ΑΚ 932: Ικανοποίηση της ηθικής βλάβης:** Σε περίπτωση αδικοπραξίας ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Αυτό ισχύει ιδίως για εκείνον που έπαθε προσβολή της υγείας, της τιμής ή της αγνείας του ή στερήθηκε την ελευθερία του. Σε περίπτωση θανάτωσης προσώπου η χρηματική αυτή ικανοποίηση μπορεί να επιδικαστεί στην οικογένεια του θύματος λόγω ψυχικής οδύνης.

Η αδικοπραξία (2)

- **ΑΚ 915: Περιπτώσεις μη καταλογισμού:** Δεν ευθύνεται όποιος ζημίωσε άλλον χωρίς να έχει συνείδηση των πράξεων του ή ενώ βρισκόταν σε ψυχική ή διανοητική διαταραχή που περιόριζε αποφασιστικά τη λειτουργία της κρίσης και της βούλησής του. Όποιος κατά την επαγωγή της ζημίας έφερε τον εαυτόν του σε τέτοια κατάσταση με χρήση οινόπνευματών ποτών ή άλλων παραπλησίων μέσων, ευθύνεται για τη ζημία, εκτός αν περιήλθε στην κατάσταση αυτή χωρίς υπαιτιότητα του.
- **ΑΚ 916:** Όποιος δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο έτος της ηλικίας του δεν ευθύνεται για τη ζημία που προξένησε.
- **ΑΚ 917:** Όποιος έχει συμπληρώσει το δέκατο όχι όμως το δέκατο τέταρτο έτος της ηλικίας του ευθύνεται για τη ζημία που προξένησε, εκτός αν ενέργησε χωρίς διάκριση. Το ίδιο ισχύει και για τους κωφάλαλους.
- **ΑΚ 918:** Αυτός που προξένησε τη ζημία, εφόσον κατά τις διατάξεις των άρθρων 915 έως 917 δεν έχει ευθύνη, μπορεί να καταδικαστεί από το δικαστήριο, ύστερα από εκτίμηση της κατάστασης των μερών, σε εύλογη αποζημίωση, αν η ζημία δεν μπορεί να καλυφθεί από αλλού.

Η αδικοπραξία (3)

- **ΑΚ 922: Ευθύνη του προστήσαντος:** Ο κύριος ή ο προστήσας κάποιον άλλον σε μια υπηρεσία ευθύνεται για τη ζημία που ο υπηρέτης ή ο προστηθείς προξένησε σε τρίτον παράνομα κατά την υπηρεσία του.
- **ΑΚ 923: Ευθύνη εκείνου που εποπτεύει άλλον:** Όποιος έχει την εποπτεία ανηλικού ή ενηλικού, ο οποίος τελεί υπό δικαστική συμπαράσταση ευθύνεται για τη ζημία που τα πρόσωπα αυτά προξενούν παράνομα σε τρίτον, εκτός αν αποδείξει ότι άσκησε την προσήκουσα εποπτεία ή ότι η ζημία δεν μπορούσε να αποτραπεί. Την ίδια ευθύνη έχει και όποιος ασκεί την εποπτεία με σύμβαση.
- **ΑΚ 924: Ευθύνη του κατόχου ζώου:** Ο κάτοχος ζώου ευθύνεται για τη ζημία που προξενήθηκε απ' αυτό σε τρίτον. Αν η ζημία έγινε από κατοικίδιο ζώο που χρησιμοποιείται για το επάγγελμα, τη φύλαξη της κατοικίας ή τη διατροφή του κατόχου του, αυτός δεν ευθύνεται, αν αποδείξει ότι δεν του βαρύνει κανένα πταίσμα ως προς τη φύλαξη και την εποπτεία του ζώου.
- **ΑΚ 925: Πτώση κτίσματος ή άλλου έργου:** Ο κύριος ή νομέας κτίσματος ή άλλου έργου που συνέχεται με το έδαφος ευθύνεται για τη ζημία που προξενήθηκε σε τρίτον εξαιτίας ολικής ή μερικής πτώσης του, εκτός αν αποδείξει ότι η πτώση δεν οφείλεται σε ελαττωματική κατασκευή ή σε πλημμελή συντήρηση του.

Αδικαιολόγητος Πλουτισμός

- **904: Έννοια:** Όποιος έγινε πλουσιότερος χωρίς νόμιμη αιτία από την περιουσία ή με ζημία άλλου έχει υποχρέωση να αποδώσει την ωφέλεια. Η υποχρέωση αυτή γεννιέται ιδίως σε περίπτωση παροχής αχρεώστητης ή παροχής για αιτία που δεν επακολούθησε ή έληξε ή αιτία παράνομη ή ανήθικη. Με παροχή εξομοιώνεται και η συμβατική αναγνώριση ότι υπάρχει ή δεν υπάρχει χρέος.
- **AK 907: Απαίτηση παροχής από αισχρή αιτία:** Παροχή που έγινε για ανήθικη αιτία δεν αναζητείται, αν η ανήθικη αιτία αφορά και το δότη. Η διάταξη αυτή δεν ισχύει αν η παροχή αυτή συνίσταται σε συνολόγηση υποχρέωσης. Ό,τι όμως δόθηκε για να εκπληρωθεί αυτή η υποχρέωση δεν αναζητείται.
- **AK 908: Έκταση της ευθύνης του λήπτη:** Ο λήπτης οφείλει να αποδώσει το πράγμα που έλαβε ή το αντάλλαγμα που τυχόν έλαβε απ'αυτό. Οφείλει επίσης να αποδώσει και τους καρπούς που συνέλεξε καθώς και οτιδήποτε απέκτησε από το πράγμα. **AK 909:** Η υποχρέωση για απόδοση κατά το AK 908 αποσβήνεται εφόσον ο λήπτης δεν είναι πια πλουσιότερος κατά το χρόνο της επίδοσης της αγωγής.

Ενοχικές Σχέσεις (1)

- **ΑΚ 287: Έννοια της ενοχής:** Ενοχή είναι η σχέση με την οποία ένα πρόσωπο έχει υποχρέωση προς ένα άλλο σε παροχή. Η παροχή μπορεί να συνίσταται και σε παράλειψη.
- **ΑΚ 288:** Ο οφειλέτης έχει υποχρέωση να εκπληρώσει την παροχή όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπόψη και τα συναλλακτικά ήθη.
- **ΑΚ 330: Ευθύνη λόγω πταίσματος:** Ο οφειλέτης ενέχεται, αν δεν ορίστηκε κάτι άλλο, για κάθε αθέτηση της υποχρέωσης του από δόλο ή αμέλεια, δική του ή των νόμιμων αντιπροσώπων του. Αμέλεια υπάρχει όταν δεν καταβάλλεται η επιμέλεια που απαιτείται στις συναλλαγές.
- **ΑΚ 335: Αδυναμία για εκπλήρωση:** Αν κατά την εκπλήρωση της η παροχή είναι ολικά ή μερικά αδύνατη για λόγους που, είτε είναι γενικοί, είτε αφορούν τον οφειλέτη, αυτός έχει υποχρέωση να ανορθώσει τη ζημία του δανειστή που επέρχεται από την αδυναμία.
- **ΑΚ 336: Πότε επέρχεται απαλλαγή λόγω αδυναμίας:** Ο οφειλέτης απαλλάσσεται από κάθε υποχρέωση εξαιτίας αδυναμίας να εκπληρώσει την παροχή, αν αποδείξει ότι η αδυναμία οφείλεται σε γεγονός για το οποίο δεν έχει ευθύνη. Οφείλει όμως αμέσως, μόλις μάθει την αδυναμία για εκπλήρωση, να ειδοποιήσει το δανειστή.

Ενοχικές Σχέσεις (2)

- **ΑΚ 340: Υπερημερία του οφειλέτη:** Ο οφειλέτης ληξιπρόθεσμης παροχής γίνεται υπερήμερος, αν προηγήθηκε **δικαστική ή εξώδικη όχληση του δανειστή**.
- **ΑΚ 341: Δήλη ημέρα:** Αν για την εκπλήρωση της παροχής συμφωνηθεί ορισμένη ημέρα, ο οφειλέτης γίνεται υπερήμερος με μόνη την παρέλευση της ημέρας αυτής. Αν για την εκπλήρωση της παροχής έχει ταχθεί ορισμένη προθεσμία από την καταγγελία, ο οφειλέτης γίνεται υπερήμερος όταν, αφού γίνει η καταγγελία, περάσει η προθεσμία.
- **ΑΚ 342:** Ο οφειλέτης **δεν γίνεται υπερήμερος**, αν η καθυστέρηση της παροχής οφείλεται σε **γεγονός για το οποίο δεν έχει ευθύνη**.
- **ΑΚ 343: Συνέπειες:** Ο υπερήμερος οφειλέτης εκτός από την παροχή **οφείλει και αποζημίωση για τη ζημία του δανειστή** από την καθυστέρηση. Αν ο δανειστής εξαιτίας της υπερημερίας δεν έχει πια συμφέρον στην εκπλήρωση της παροχής, έχει δικαίωμα, μέσα σε εύλογη προθεσμία αφότου γίνει η προσφορά ή η πρόσκληση από τον οφειλέτη, να αποκρούσει την παροχή και να απαιτήσει αποζημίωση για τη μη εκπλήρωση. **ΑΚ 344:** Ο οφειλέτης κατά τη διάρκεια της υπερημερίας **ευθύνεται για κάθε αμέλεια**. Ευθύνεται επίσης για τα τυχαία γεγονότα, εκτός αν αποδείξει ότι η ζημία θα επερχόταν και αν η παροχή εκπληρώνονταν έγκαιρα (**ΑΚ 345: Τόκος** σε περίπτωση χρηματικής οφειλής χωρίς να αποδεικνύεται ζημιά)

Ενοχικές Σχέσεις (3)

- **ΑΚ 349: Πότε είναι υπερήμερος ο δανειστής:** Ο δανειστής γίνεται υπερήμερος, αν δεν αποδέχεται την παροχή που του προσφέρεται. Η προσφορά πρέπει να είναι πραγματική και η προσήκουσα
- **ΑΚ 355: Συνέπειες της υπερημερίας του δανειστή:** Ο οφειλέτης κατά τη διάρκεια της υπερημερίας του δανειστή ευθύνεται μόνο για δόλο και βαριά αμέλεια. **ΑΚ 356:** Ο οφειλέτης χρηματικής οφειλής κατά τη διάρκεια της υπερημερίας του δανειστή δεν οφείλει τόκους. **ΑΚ 358:** Ο οφειλέτης έχει δικαίωμα να απαιτήσει από τον υπερήμερο δανειστή καθετί που χρειάστηκε να δαπανήσει επιπλέον για την ατελεσφόρητη προσφορά της παροχής καθώς και για τη φύλαξη και τη συντήρηση της κατά τη διάρκεια της υπερημερίας.

Ενοχικές Σχέσεις (4)

- **ΑΚ 361: Ενοχή από σύμβαση:** Για τη σύσταση ή αλλοίωση ενοχής, με δικαιοπραξία απαιτείται σύμβαση, εφόσον ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά.
- **ΑΚ 362: Σύμβαση για αδύνατη παροχή:** Αυτός που υποσχέθηκε παροχή η οποία είναι αδύνατη κατά τη σύναψη της σύμβασης, για λόγους που, είτε είναι γενικοί, είτε αφορούν τον ίδιο, έχει υποχρέωση να ανορθώσει τη ζημία του δανειστή από τη μη εκπλήρωση της παροχής.
- **ΑΚ 365: Σύμβαση για παροχή απαγορευμένη από το νόμο:** Οι διατάξεις για την υπόσχεση αδύνατης παροχής εφαρμόζονται και όταν η υπόσχεση αφορά παροχή που προσκρούει σε απαγορευτική διάταξη του νόμου.
- **ΑΚ 368: Σύμβαση για την κληρονομία προσώπου που ζει:** Σύμβαση για την κληρονομία προσώπου που ζει, είτε με τον ίδιο, είτε με τρίτο πρόσωπο, είτε για ολόκληρη είτε για ποσοστό της, είναι άκυρη. Το ίδιο ισχύει και για τη σύμβαση με την οποία περιορίζεται η ελευθερία ως προς τις διατάξεις τελευταίας βούλησης.
- **ΑΚ 371: Αοριστία παροχής:** Αν ο προσδιορισμός της παροχής ανατέθηκε σε έναν από τους συμβαλλομένους ή σε τρίτον, σε περίπτωση αμφιβολίας θεωρείται ότι ο προσδιορισμός πρέπει να γίνει με δίκαιη κρίση. Αν δεν έγινε με δίκαιη κρίση ή βραδύνει, γίνεται από το δικαστήριο.

Ενοχικές Σχέσεις (5)

- **ΑΚ 371: Αοριστία παροχής:** Αν ο προσδιορισμός της παροχής ανατέθηκε σε έναν από τους συμβαλλομένους ή σε τρίτον, σε περίπτωση αμφιβολίας θεωρείται ότι ο προσδιορισμός πρέπει να γίνει με δίκαιη κρίση. Αν δεν έγινε με δίκαιη κρίση ή βραδύνει, γίνεται από το δικαστήριο.
- **ΑΚ 388: Απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών:** Αν τα περιστατικά στα οποία κυρίως, ενόψει της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, τα μέρη στήριξαν τη σύναψη αμφοτεροβαρούς σύμβασης, μεταβλήθηκαν ύστερα, από λόγους που ήταν έκτακτοι και δεν μπορούσαν να προβλεφθούν, και από τη μεταβολή αυτή η παροχή του οφειλέτη, ενόψει και της αντιπαροχής, έγινε υπέρμετρα επαχθής, το δικαστήριο μπορεί κατά την κρίση του με αίτηση του οφειλέτη να την αναγάγει στο μέτρο που αρμόζει και να αποφασίσει τη λύση της σύμβασης εξολοκλήρου ή κατά το μέρος που δεν εκτελέστηκε ακόμη. Αν αποφασιστεί η λύση της σύμβασης, επέρχεται απόσβεση των υποχρεώσεων παροχής που πηγάζουν απ' αυτήν και οι συμβαλλόμενοι έχουν αμοιβαία υποχρέωση να αποδώσουν τις παροχές που έλαβαν κατά τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- η-τάξη: <http://eclass.uoa.gr/courses/PSPA125/>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Νικόλαος-Κομνηνός Χλέπας, Γεωργία Γιαννακούρου 2015. Νικόλαος-Κομνηνός Χλέπας, Γεωργία Γιαννακούρου. «Αρχές και Θεσμοί Δικαίου. IV. Δικαιώματα - Πράξεις δικαίου - Ενοχικές σχέσεις». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/PSPA1>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

